

Borbás Andrea

Az Ady-ciklusok terebélyes családfája

„Nincs költő, nincs egyáltalában semmiféle művész, akinek műve elszigetelt magányosságában értelmezhető.”

(T. S. Eliot¹).

Kanonikus kötetminták

A verseiket tudatosan kötetbe rendező szerzők szerkesztői eljárásai számos kérdést felvetnek. Így van ez Ady Endre esetében is, aki fő motívumait, témáit, és az ebből szerveződő ciklusait első négy kötetében négyről kilencre növelte. Németh László *Két nemzedék* című művében a ciklusok ezen osztódását hasonlította családfához.² Tanulmányomban ezt a családfát ábrázolva Ady főbb kötetkompozíciós eljárásait térképezem fel.

Mindenekelőtt érdemes megvizsgálni, milyen kanonikus kötetminták állhattak Ady rendelkezésére. Ehhez azonban figyelembe kell vennünk azt a meg nem kerülhető tényt, miszerint az irodalmi hatások Adynál mindig másodlagosak, hogy igen bonyolult az Ady-líra tradícióhoz való viszonya. „Mert míg a legtöbb vers (főleg a korai pályaszakaszban) a múlt tagadását nyilvánítja ki,³ a múltban visszahúzó erőt lát, addig az irodalmi hagyomány több komponensét be is építi a szöveg jelképzésébe.”⁴

Bár a szerkesztett verseskötet s a ciklusok már a hellenisztikus korban megjelentek,⁵ Ady ciklusainak eredetét nem érdemes ennyire korban távol keresnünk. „Az egyes költeményeket önéletrajzféle, nagyobb egységbe összefogó lírai ciklusok teremtésének szándéka [...] Batsányi Kufsteini elégiái óta nálunk is úgyszólván a levegőben volt, bár csak a Himfy megjelenése után vált igazán divatosá.”⁶ Kisfaludy Sándor hatott is Adyra, de elődöket keresve talán Balassit, de inkább Csokonait már nagyobb határozottsággal nevezhetjük meg. Sinkó Ervin véleménye szerint Csokonai Vitéz Mihály „a kötet kompozíciója iránti érzékével, megkomponálásának művészetével Ady Endre egyetlen és példátlan elődje a magyar irodalomban.”⁷ (Érdemes mindazonáltal megjegyezni, hogy Sinkó Ervin könyvének megjelenése óta Gerézdi Rabán nyomán Horváth Iván mellett érvelt, hogy Balassi egész életművét kívánta szerkesztett egésszé alakítani.) Ami Csokonait illeti ráadásul, ha a ciklusépítkezés terén nem is, de sok más területen Ady maga is több helyen, prózában és lírában egyaránt vall kettejük rokonságáról: „Ady párhuzamot talál Csokonai és saját maga között származásban, magyarság-

1 T. S. Eliot: *Hagyomány és egyéniség*. In: Uő.: *Káosz a rendben*. Bp., 1981. 63.

2 Németh László: *Két nemzedék*. Bp., 1970. 53.

3 Egy epitextus a párizsi noteszből ezt erősen hangsúlyozva így fogalmazza meg: „Ha van az ellenem emelt vádak között valami hazug, az hazugság, hogy rám bárki is hatott.” (Vezér 107.)

4 H. Nagy Péter: *Az Ady-líra poétikai dilemmaí*. Iskolakultúra, 1999/4. 78.

5 Zemplényi Ferenc: *A szerkesztett verskötet megjelenése az európai irodalomban*. Itk. 1999. 626.

6 Baróti Dezső: *Árnyékban éles fény*. Bp., 1980. 199.

7 Sinkó Ervin: *Csokonai életműve*. Novi Sad, 1965. 160.

tudatban, zsenialitásban, modernségben, a test esendőségében és a környezet értetlenségében.”⁸ S ami a versek ciklusokba, kötetbe szerkesztését illeti, egy el nem hanyagolható kapocs is összefűzi Csokonait, Balassit, illetve Adyt. Mégpedig az a tény, hogy mindhárom költő egy-egy hölgy által ihletetten hozta létre a maga versgyűjteményét: Balassi az összes világi versét Losonczy Anna iránti szerelmének rendelte alá,⁹ Csokonai Vajda Juliannába szerelmesen állította össze a Lilla-verseket, Ady ajánlása pedig így szól az *Új versek* előtt: „E versek mind-mind a Léda asszonyéi”. Ady ezen gesztusából tehát nagy bizonyossággal feltételezhető, hogy korábbi mintát, talán éppen Csokonaiét, esetleg Balassiét követett. (Érdekes megjegyezni, hogy olvasmányai közül a legnagyobb hatást jórészt a szerkesztett versesköteteket összeállító szerzők tették rá; egy prózai írásában Ady Kisfaludy Sándort, Byront, Vajda Jánost is kiemeli: „Hétéves koromban kaptam nem éppen jól választott ajándék-képp Kisfaludy Sándor összes verseit; nekem ez a megnyílt mennyország volt. (Most jut eszembe, hogy Csokonai Vitéz Mihályt majdnem legsűrűbben forgatom ma is könyveim közül, s ő is nagyon fiatal koromban mámorosított meg.)”¹⁰

Am ha Ady cikluskompozícióinak ihletőit keressük, elsősorban a francia szimbolisták, különösen Baudelaire említendő. Hiszen a ciklusos elrendezés Baudelaire óta nyert új jelentőséget a verseskötetekben, ráadásul a *Les Fleurs de mal* szerzőjéhez hasonlatosan Ady is zárt szimbólumrendszert épít ki kötetében, melynek a ciklusok csak külső kifejezései.¹¹ S nem utolsósorban akár Baudelaire, Ady is ajánlással, illetve egy kiemelt költeménnyel indítja az *Új verseket*.¹² (Majd további köteteit is.) Ráadásul az *Új versek* utolsó verse, az *Új vizeken járok* visszautal Baudelaire 1861-es kötetének utolsó verséhez (*Az utazás*), amely így végződik: „Csak az ismeretlen ölen várjon az Új”. A Baudelaire-i kérdéssírányt az is erősíti, hogy az *Új vizeken járok* egyes motívumai értelmezik is a francia költő *Az utazás* című versének egyes passzusait (pl. Baudelaire-nél: „Mindegy pokolba szállani vagy égbe”, Adynál: „Hajtson Szentlélek, vagy a korcsma gőze”, míg mindkét zárlat az újdonság érzését helyezi kilátásba).¹³

Fent idézett, olvasmányairól valló írásában Ady Baudelaire-t is szerepelteti felsorolásában, többször említi levelezésében, s számos cikket írt róla. Baudelaire *A romlás virágai* című köteté tudatosan szerkesztett egész, hat ciklusa: a *Spleen és Ideál*, a *Párizsi képek*, *A bor*, *A romlás virágai*, a *Lázadás* és *A halál* a darabjaira hullt létet próbálja rehabilitálni.

2. „Minden egész eltörött” – Az *Új versek* négy ciklusától a *Szeretném, ha szeretnének* kilenc ciklusáig

A darabjaira hullt lét kulcsszó az Ady-oeuvre-ben is; számos monográfiában és cikkben leszögezték már,¹⁴ hogy a teljesség keresése s megragadásának kísérlete egy olyan mozzanat az Ady-lírában, mely egész költészetét összefogja. A szerző maga így vall erről

8 Schiller Erzsébet: „Szimat és ízlés”. Bp., 2005. 48–49.

9 Szentmártoni Szabó Géza: *Balassi kötetkompozíciójának rejtelmek*. Itk, 1999. 635.

10 *Vallomás olvasmányairól*

11 Vezér 157.

12 Vezér 147.

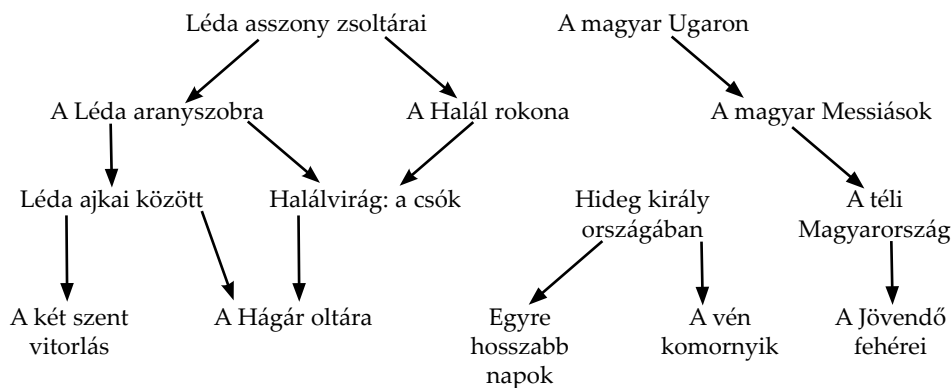
13 H. Nagy Péter: Im, 74.

14 Többek között: Benedek Marcell: *Ady-breviárium* L, Bp., 1924. 208.; Schöpflin Aladár: *Ady Endre*, Bp., 1934. 64.; Komlós Aladár: *Az új magyar líra*, Bp., 1928., 57.; Gintli Tibor: *A Minden-élmény jelentősége Ady lírájában*. It. 1994/1–2. 33–45.

1909-ben született *Önéletrajzában* „*Mindent el akartam mondani, ami ma élő magyar emberben támadhat, s ami ma élő magyar embert hajt, mint szíj a gépeket.*”¹⁵ A teljesség keresése Ady ciklusszerkesztésében is tetten érhető: az *Új versek* négy ciklusa a *Szeretném, ha szeretnének* című kötetben kilencre növekedett – azaz mindig új s újabb témákkal bővült szerzőnk mondanivalója.

A fent már idézett Németh László rendkívül találóan ismerte fel, hogy a kibontakozás kötetében az *Új versek* ciklusai osztódtak tovább, „*mint egy terebélyes családfa.*”¹⁶ Tegyük hozzá, hogy az első „*igazi Ady-kötet*” egyes versei már a később megjelenő ciklusokat, s ezáltal a széttöredezetést előlegezik. Az egyes kötetekben előfutárként mindig találhatunk egy-egy verset a következő gyűjteményben újat hozó ciklusból. Így a halálgondolat első-sorban a szerelmes versekbe szövődik, a *Harc a nagyúrral* és az *Ima Baál istenhez* pedig a pénzciklus előképei az *Új versekben*. Ehhez hasonlóan a *Vér és arany* kötet néhány költeménye, így például *A sötét vizek partján*, a későbbi istenes versek előszelét hozza (itt szerepel először Adynál versben „isten” neve), de az oly gyakori bibliai motívumok is az istenes ciklust anticipálják. A *Fölszállott a páva* című költemény, mely a *Vér és arany* egy darabja, már *Az Illés szekerén* című kötetben megjelenő forradalmi verseket előlegezi. Hasonlóképpen *Az Illés szekerén* kötet Dózsa György lakomáján címet viselő verse kurucos hangvételével már a következő kötetben szereplő *Esze Tamás komája* című ciklust készíti elő. Az érmindszenti színek és motívumok a bibliai motívumokhoz hasonlatosan már az első kötetektől kezdve jelen vannak a versekben: „*az érmelléki táj és légköre – ha olykor csak közvetítő közegként, s az általánosító jelentésnek alárendelve is – ott él és villódzik vagy komorlik Ady költészetében.*”¹⁷ A falu maga azonban csak a *Szeretném, ha szeretnének* kötetben kap külön ciklust. Mindezek mellett a ciklusok széttöredezetését készíti elő az a tény is, hogy mind az *Új versek*, mind a *Vér és arany* kötetek tartalmaznak egy-egy olyan ciklust: a *Szűz ormok vándorát*, illetve az *Ős Kajánt*, ahol azok a versek is olvashatók, amelyek nem fértek be a többi ciklusba, s melyek arról vallanak, hogy a költő művészete új titkokkal gazdagodott.¹⁸

De visszatérve Németh László hasonlatára, a következő ábrán az ő gondolatát ábrázoljuk, gondoljuk tovább:

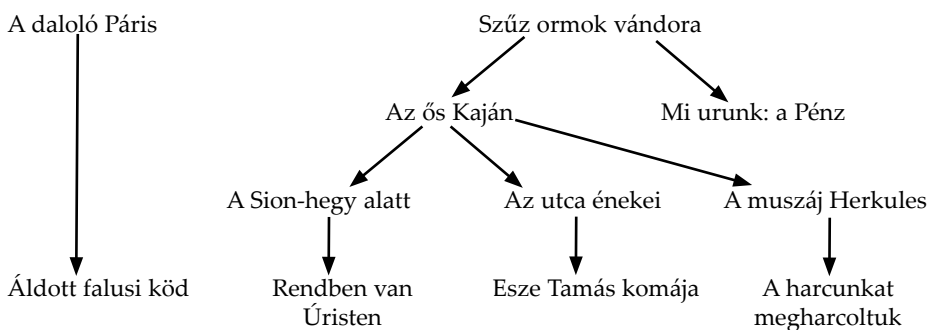

15 ÖEÖPM IX. 344.

16 Németh László: Im, 53.

17 Koczkás Sándor: Im, 24.

18 Vezér 208.

Mint már említettük, Ady egész első kötetét Brüll Adélnak, költeményei Lédájának dedikálta, ezt a gesztust azáltal is hangsúlyozva, hogy a Léda-verseket tartalmazó a *Léda asszony zsoldtárai* című ciklust a kötet elejére emelte. Az Ady-életműnek ugyanis feltűnő sajátossága, hogy az első, az utolsó és a középső helyre sorolt ciklusok, illetve versek mindig különös jelentőséggel bírnak a kompozíciókban. A teljes élet keresése során az *Új versek* időszakában tehát különös jelentősége van a szerelem motívumának, míg a második kötetben, mint majd látni fogjuk, más (a halálmotívumot középpontba állító) művek lépnek előtérbe: a Lédához írt versekből összegyűjtött ciklus, *A Léda aranyszobra*, már nem kap hangsúlyos helyet a *Vér és aranyban*, utolsó előttiként olvasható. Ami a kötet szerkesztést és a köteteket nyitó verseket illeti, a *Vér és aranytól* kezdve, a kötetek elejére mindig az újdonságot hozó versek csoportja kerül, így a *Vér és arany* a „halálverseket” tartalmazó *A Halál rokonával* indul, *Az Illés szekerén* az istenes verseket tartalmazó *A Sion-hegy alatt*, a *Szeretném, ha szeretnének* pedig a kurucos *Esze Tamás komájával*. Ezeknek az újdonságot jelentő csoportoknak azonban minden esetben megvan a csirája az előző kötetben. A *Vér és arany* halálversei például a korábbi Léda-versekbe kevert halálgondolat önálló csoportba gyűjtött költeményei, azaz a szerelmes versek széttörése révén keletkeztek. Az *Új versek* második ciklusa, *A magyar Ugaron*, a *Vér és arany* kötet *A magyar Messiások* verscsoportjában folytatódik. Az 1906-os kötet harmadik ciklusa, *A daloló Páris*, pedig köteteken át folytatás nélkül marad. Nem így a *Szűz ormok vándora*, mely azon versek együtteseként is, melyek nem fértek be a többi ciklusba, tovább terebélyesedik: a *Vér és aranyban* található *Az ős Kaján* és a *Mi urunk: a Pénz* is innen eredeztethető. A *Szűz ormok vándora* című ciklusban ugyanis azon költemények mellett, melyek a költői én hitvallását tartalmazzák, s melyekre a cím is utal, igen sokféle vers került, talán éppen ezek ciklusokba rendezésének nehézségéről írta Ady egy Színi Gyuláról íródott kritikájában: „Önkényes, kegyetlen, muszáj ciklusokba-osztás volt ez, óh, én erről tudnék beszélni, ha helye, ideje, illetelme volna.”¹⁹ *Az ős Kaján* mindkétféle szempontból folytatása a *Szűz ormok vándorának*: az alkotási folyamatot középpontba állító költemények mellett (*Özvegy legények tánca*, *Sárban veszett hó*, *Az ős Kaján*) a többi ciklus kereteit feszegető versek kerültek ide.

Az *Illés szekerén* kötet ismét újdonsággal: istenes versekkel indul, melyek *A Sion-hegy alatt* cikluscím alatt olvashatók. A *téli Magyarország* ciklus *A magyar Ugaron* (s ezáltal *A magyar Messiások*) folytatását tartalmazza, a *Léda ajkai* között a *Léda asszony zsoldtárai* és *A Léda aranyszobra* „leszármazottja”. *Az utca éneke* ismét újdonságot, új témát hoz a forradalmas versek csoportjával, s mivel a kötet élére nem kerülhetett, a közepén helyezkedik el: előtte, utána egyaránt három ciklus szerepel. *A Halálvirág: a Csók* című ciklusban, ahogy az *Új versek* Léda-ciklusában, a szerelem és a halál kapcsolódik össze – ezekben

¹⁹ Ady Endre: *Színi Gyula*. Nyugat, 1909. jan. 1.

a minden nő szerelmét éneklő költeményekben úgy folytatódik *A Halál rokona* hangulatvilága, hogy felidézi az első kötet első ciklusának, a *Léda asszony zoltárainak* miliójét, s eközben Léda elveszíti egyeduralgoló szerepét. Míg eddig Léda a „minden nőt” jelentette a lírai én számára, addig itt a minden nő szerelmét megőrkítő versek mellett más nőalakok jelennek meg a múltból. A *Hideg király országában* című ciklusban már egyértelműen *A Halál rokona* verseinek „leszármazottait” olvashatjuk. Az *Illés szeke*rén kötetet záró *A muszáj Herkules*, *Az ős Kaján* tovább terebélyesedéseként jött létre.

A *Szeretném, ha szeretnének* kötet újra újdonsággal, mégpedig kurucversekkel, azaz pontosabb fogalmazás szerint jelentős számban kurucverseket is tartalmazó ciklussal indul, *Esze Tamás komája* cím alatt. Kurucverseket tartalmaz ez a ciklus, de nemcsak kurucverseket, hiszen olyan költemény szerepel a ciklus zárataként, azaz hangsúlyos helyen, mint a *Föl-földobott kő*. (S olyan nem „kurucos” versek olvashatók még itt, mint az *Onđ vezér unokája*, *A Dál-kisasszonyok násza*, a *Hajó a ködben*, a *Négy-öt magyar összehajol* vagy a *Zilahi ember nótája*.) A „kurucosság” tehát itt még nem olyan hangsúlyos, mint *A halottak* élénben lesz, ezeket a verseket leginkább *Az utca éneke* folytatásaként olvashatjuk – hiszen az a ciklus a kurucos hangvételű *Dózsa György lakomáján*nal indult. E ponton kiválóan megfigyelhető a szerző mint szerkesztő munkája, aki a két rokon ciklus csoportot a két parasztvezér személyével köti össze. A negyedik kötetben a Léda-versek két ciklusra szakadtak: a *Két szent vitorlás* tartalmazza a Léda-szerelem ihlette darabokat. S nemhiába a „hűlő Hold” a csillaga ennek a szerelemnek, itt először nem szerepel a „Léda” név a ciklus címében. A másik szerelmes ciklus *A Hágár oltára*, melyben a versek a szerelemről általában vallanak. Eddig minden nőben Lédát énekelte meg, most felbukkannak más nőalakok is – egyelőre a múlt távolából. *A vén komornyik* című ciklust leginkább mint sorsértelmező költeményeket tartalmazó ciklust címkézhetjük, elsősorban a korábbi halálciklusokkal mutat rokonságot. *Az Illés szeke*rén *A muszáj-Herkulese*, *A harcunkat megharcoltuk* ciklusban folytatódik az 1909-es kötetben. A plebejus hangot megütő *A Jövendő fehérei* című ciklus előképeit *A magyar Ugaron*, majd *A magyar messiások* című csoportokban keressük, amennyiben a hazai viszonyokkal szemben tanúsított harcos magatartás köti össze ezen ciklusokat. *Az áldott falusi kőd* című verscsoportban, ahol a falusi világ kap önálló ciklust, *A daloló Páris* versei fordulnak a visszájukra. A kötet leginkább halállal telített ciklusa, az *Egyre hosszabb napok*, itt *A Halál rokona* versei folytatódnak. *A Sion-hegy alatt* istenes ciklusa pedig az 1909-es kötetben, a *Rendben van, Úristen* cím alatt lel folytatást.

A szerző mint szerkesztő munkája jelenik meg a tudatos kötet szerkesztés azon mozzanatában is, hogy az *Új versek* négy ciklusa után a további kötetek mind páratlan számú ciklust tartalmaznak, ezáltal lehetővé téve, hogy ne csak a kötet elejére és végére, hanem a közepére is kerülhessen egy hangsúlyos verscsoport.

Gyakorta idézett állítása az Ady-szakirodalomnak, miszerint Adyt csak a meg nem írt versei érdekelték igazán, az elkészültekkal nem volt türelme érdemben foglalkozni. A ciklus- és kötet szerkesztési gyakorlatában ugyanez a tendencia érhető tetten: a kibontakozás kötetjeiben egészen a *Szeretném, ha szeretnének* kötetig bővült a ciklusok száma, *A Minden-titkok verseiben* pedig Ady összefoglalta a legfontosabb témacsoportokat. A középső korszak három verseskönyvében ezzel szemben Ady Földessy Gyulára bízta a ciklusbeosztást, illetve a kötetépítést. Ezen kötetek ciklusai, ahogy Kenyeres Zoltán fogalmaz, „a már szinte megszokott – mint Németh László írta: »rovatszerűvé« vált – témacsoportokat tartalmazta”²⁰ Levonhatjuk a következtetést: a ciklusok építése, azaz ahogy láthattuk, széttöredezése is csak addig érdekelt Adyt, amíg újabb témákat tudott elővarázsolni: a *Szeretném, ha szeretnének* kötetben szerepel a legtöbb téma, a legfontosabb témák megjelen-

20 Kenyeres Zoltán: *Ady Endre*. Bp., 1998. 52.

nek még egyszer a *A Minden-titkok verseiben*, mely után a ciklusok témáját tekintve már nem gazdagszik újabb elemekkel az oeuvre.

Véleményünk szerint a ciklusok fentebb kifejtett széttöredezésének hátterében a *Kocsíút az éjszakában* című versben megfogalmazott élmény: „*Minden Egész eltörött*,” jelenik meg, – mely egyben a premodern korszak alapérzését fejezi ki.²¹ Gintli Tibor a *Minden-élmény* jelentőségéről írva így fogalmaz: „*Az Ady-líra motívumsokasága keresésként értelmezhető a Minden egyetlen letéteményesének megtalálására. [...] Ady lírájának egymást látszólag kölcsönösen kizáró szélső pontjait a Minden élmény elérésére való törekvés kapcsolja össze.*”²² Gintli Tibor *A Minden-titkok versei* című kötetből tartja igazán tudatosnak ezt a törekvést. Véleményünk szerint *A Minden-titkok versei* című kötetig Ady számba veszi, mintegy összegyűjti azokat a motívumokat, melyek összessége megközelítheti a Mindent.

Szabó Richárd²³ mutatott rá, hogy lírájában Ady a *Sóhajlás a hajnalban* című versben jelöli először az élet teljességét a „*szent minden*” kifejezéssel. A teljes élet élésének lehetősége itt a szerelem, az érzékenység és az arany motívumokhoz kötött. Az 1906-os *Vér és arany* című vers kinyilatkoztatja: „*Én tudom, állom, hogy ez: a Minden.*”

Az 1909-es *Csókokban élő csóktalanok* című vers ezzel szemben már leszámol a teljes élet és a szerelem azonosításával: „*Túl vánkoson, leplen, ingen, / Sírva láttuk meg: ez se Minden.*”

A szerelem-motívum egyedül nem visz célba, más is szükséges mellé.

Érdekes filológiai adalék erősíti ezt a leszámolást: Ady a Léda-szerelem kezdetén igen gyakran használja Brüll Adélhoz szóló leveleiben a *Minden/Mindenem* megszólítást, 1909-től azonban egyre ritkábban.

A szerelem-, érzékenység-, arany-motívumot *Az Illés szekerén* kötet az istenélménnyel tovább bővíti. Tehát az újabb és újabb motívumok felbukkanásával nem arról van szó, hogy a motívumok egyesével próbálják „befogni a mindenséget”, inkább azt mondanánk, egymáshoz adódva kísérlik elérni a teljességet. Másképpen megfogalmazva a kibontakozás köteteiben nem a Minden egyetlen letéteményese kerestetik, hanem a motívumok sokasága együtt jeleníti meg a teljes életet. Így értelmezésünk szemben áll Gintli Tiboréval (legalábbis a kibontakozás köteteiben), aki az Ady-líra tragikus kudarcra ítélt vállalkozásáról beszél, arról, hogy a Minden elérhetetlen a lírai én számára.

Meglátásunk szerint tehát a kibontakozás kötetei a Minden-élmény eléréséhez vezető motívumok mintegy felsorolásai, úgyhogy a Minden-élmény eléréséhez az újabb motívumok hozzáadódnak az előzőekhez, ezért is zárja ezt a korszakot *A Minden-titkok verseiből* című kötet, ahol az előző kötetek motívumai még egyszer felsorakoznak, bemutatva azon motívumok összességét, melyek a Mindenség eléréséhez szükségeltetnek – ahogy Balázs Béla írja *Naplójában*: „*Minden! Minden! Minden! Ez a jelszó! Az egyet úgyis elvesztettem örökre. Abban már énnekem csak nem lesz részem, úgy látszik. Egy nem – hát minden!*”²⁴

A Minden-titkok versei című kötet címadása ugyancsak érdekes a teljesség, a teljes élet kérdésének szempontjából. A kötet 1910-ben jelent meg, előtte az egyes verseket folyóiratokban publikálta a szerző *A Minden-titkok verseiből* főcím alatt. A kötet első kiadása szintén *A Minden-titkok verseiből* címet viselte. A második kiadásban azonban eltűnt a toldalék, a következő kiadások és a gyűjteményes kiadások pedig következetesen a második kiadást

21 Kenyeres Zoltán: Im, 44. (A Kenyeres Zoltán által is idézett Hofmannstahl a *Lord Chandos levelé*-ben így ír: „*Minden részzeire bomlott előttem, a részek megint részeikre és semmi sem akart egy fogalom alatt megférni. A szavak egyenkint uszkáltak köröttem; szemekké folytak össze, rám bámultak és vissza kellett rájuk báméskoznom.*” Hugo von Hofmannsthal: *Levél*. In: Uő.: *Két tanulmány*. Bp., 1934. 40.)

22 Gintli Tibor: Im, 39., 35.

23 Szabó Richárd: *Ady Endre lírája*. Bp., 1945. 80.

24 Balázs Béla: *Napló*. Bp., 1982. I. kötet, 382. oldal

másolták. Azt a második kiadást, melynek hibáiról Ady több levelében is panaszkodott. H. Nagy Péter véleményét osztjuk, miszerint az eredeti címadás, azaz az első kiadás címadása „elsődlegesen a részlegesség tapasztalatát jelölte, ily módon későbbi változata elűntette ezt az igen fontos kérdésirányt. Vagyis a toldalék ebben az esetben az egészelvűségről való lemondás grammatikai származéka lehet,”²⁵ A Minden-titkok verseiből tehát több jelentésárnyalatú címadás, a szerző jelzi ezáltal, hogy költészete egyéb titkokat is rejt, melyeket esetleg a későbbiekben tár fel. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy nem a „Minden” egyetlen letéteményese nem található, hanem alkotóelemeinek összessége még kerestetik. A teljesség keresése tehát a kötet szerkesztésben, mint már utaltunk rá, úgy jelenik meg, hogy újabb és újabb motívumok lépnek a már meglévők mellé, éppen a már meglévőkől eredeztethetően.

---

25 H. Nagy Péter: *Ady-kollázs*. Pozsony, 2003. 215.